

ospredje, ko je bila prej skrita; v ozadje pa je stopila moč njegove pesniške tvorne sile, ki je prej razodevala velikega pesnika in plemenitega človeka. Ne moremo reči, da bi ne bilo vredno pesnika tudi to, saj razpolaga s svojo voljo tako kakor vsak drug človek. Tudi tak način bojevanja za visoke ideale dovede pesnika do zmage, ako raste z voljo tudi moč.

In tako sem prišel tudi do tega, kar sem hotel povedati.

„Junaki“ so Aškerčevo poslednje delo. Junaki? Da! In sicer toliko, kolikor zaslužijo to ime po mestu, veljave in važnosti, ki jim jih je odkazala zgodovina, oziroma fantazija narodove tradicije. Aškerc je zapisal, kar mu je narekavala zgodovina in narodna pesem: z mesta ustvarjajočega pesnika, ki vse presnuje in preobrazi v svoji duši, je stopil na mesto vestnega kronista, ki ponavlja zgodovinska dejstva ali pa recitira staro junaško narodno pesem.

Ne govoril bi tako, ako bi ne gojil do Aškerca globokega spoštovanja. Ko bi kdo drugi napisal „Junake“ — recimo jaz — bi bila taka sodba celo hvala, saj je v nekaterih primerih že dovolj, ako poiščemo v pozabnosti to, kar bi utegnilo zanimati in česar je škoda, da bi pozabili nanje. Meni bi ljubi Bog in p. t. javnost oprostila tako razglabljanje in iskanje zgodovinskih resnic, ali Aškercu, ki nam je napisal „Balade in romance“, tega ne bo odpustila!

Ob „Junakih“ sem dobil vtisk, da je Aškerc delal silno naglo. V tej veri me utrjuje dejstvo, da se eni in isti verzi mestoma ponavljajo in da so napravljene tako, da jih nikakor ni mogoče primerjati z jeklenim značajem njegove prejšnje pesniške govorice. Nadalje se mi zdi, da so te epske pesnitve v nekem pogledu samo prvi osnutki, ki bi se dala iz njih napraviti lepa galerija slik, podobnih „Ilirski tragediji“, „Listu iz kronike zajčke“, „Stari pravdi“ itd. itd. — V „Knezu Volkunu“ n. pr. obeta Vitomir, kaj bo vse povedal knezu Volkunu, ko se predstavi koroškemu ljudstvu. A ko pride prilika, Vitomir — molči. — Meni najbolj ugaja „Rópoša in Kruci“, kjer govori nekdanji Aškerc v svojem krepkem jeziku ter se popne ob koncu do višine, ki vpliva na človeka z mogočno silo. Aškerc redivivus!

Ali ne more ostati tako?

Napisal sem te vrstice, ker mi ni dalo srce, da bi molčal. Prazna hvala se mora gabiti vsakomur, ki tudi sam ve, kaj more in zna. Naj mi te odkrite besede ne zameri pesnik, ki ga ljubimo. Kako bi ne bili odkritosrčni proti njemu, ko se sam bojuje za resnico!

E. Gangl.

Ksaver Meško: Mir božji. Ljubljana 1906. (Ign. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.) Cena K 3.50.

Ta knjiga nadaljuje tam, kjer je pred dvema letoma nehal Meško „Ob tilih večerih“. (Gl. Zvon 1904, stran 181. idd.)

Zopet dve leti je iskal pesnik miru in zdaj ga je našel, kakor nam zatrjuje. Našel? Ko bi mu tudi mogli verjeti, ne verjeli bi mu radi. V tem trenutku, ko bi Meško res našel mir, je pesnik za nas izgubljen: dokler še išče miru, je on naš, je naš pesnik, najnežnejši in najčutnejši umetnik v ateljeju človeškega srca; dokler on išče miru, ga iščemo mi ž njim; kadar ga najde, pa se bomo molče poslovili brez slovesa... Ej, pa tako daleč še nismo in še ne bomo za karbodi; res je prvi izmed dvanajsterih sestavkov pričujoče knjige naslovljen „Mir“ in zadnji „Mir božji“, a kar je med obema „mirnima“ koncema, to je vse prej ko mimo; tu gospoduje ves tisti Meško, čigar najljubša beseda in najznačilnejša bitnost je hrepenenje; hrepenenje pa je oče nemirnosti.

Sicer kakšen je pesnikov „mir“? Na 2. strani stoji njegov odgovor na vprašanje, česa išče v popotovanju: „Česa? Miru in pozabnosti.“ — Dobro! Gospodična, ki ji je dal ta odgovor, je kmalu našla „duri do njegovega srca“; popolnoma jih ji ni odprl, a nekaj le, kolikor jih odkriva tudi nam. Ko sta zrla skozi železniško okno v idilsko pokrajino s samostanom, je ona rekla tiho in mehko: „Tukaj bi našli mir tudi vi!“ — Prav! A kdo ve, kako bi sodila četrť ure pozneje, in kdo ve, kaj je zatrepetalo v srcih obeli, ko je ona rekla „tiho in mehko“: „Tukaj bi našli mir tudi vi“ . . . To nemirno, nestalno človeško srce! — Kako pa zdaj sodi naš pesnik o samostanskem miru, to dobro vemo, ker nam pravi sam (stran 4.): „Resnično, tedaj sem mislil tudi sam mnogo na samostanski mir . . . Nemara . . . sklenem res v samostanskem miru nemirno pot svojega življenja. A eno vem: dandanes ne hrepenim več s tako velikim hrepenenjem v mir in tihoto samostansko. Ne hrepenim pa, ker se mi zdi, da sem še dolžnik, dolžnik življenju in dolžnik domovini, kakor so do smrti njeni dolžniki vsi, ki jim je dal Večni moči in zmožnosti.“ —

Bratje, kdor tako govori, ta je še naš, ta še ni našel miru in ga najbrž ne bo nikdar: kajli kdaj bo nehal biti dolžnik? Domovini najbrž, življenju pa gotovo nikoli! Pa vendar: posebne vrste mir morda najde, takega, kakršnega nam slika skoraj strastno (str. 7.): „Idi mirno mimo onih, ki niso sami zarezali ne še ene brazde v srca človeška in niso še vsejali niti majhnega, skopega perišča semena v čakajoče duše, ki pa stoje z bahato mogočnostjo ob cesti in vržejo kamen v vsakega, ki ni suženjski odmev edino njihovih mnenj, naziranj in besed. Zato stoj, moja duša, na od Vsevečnega ti odkazanem mestu neustrašena . . . Odpri se izvoljenim dušam, daj se izbranim izmed tisočerih, kakršna si, čuteča, hrepeneča, trpeča . . . In glej, tako najdeš mir tudi sredi sveta . . ., mir v delu, mir v odpovedi, mir tudi v trpljenju, mir v usmiljenju, mir v čisti in očiščeni vesti in mir v miru božjem . . .“ — Take besede govori Meško, naš mehki, nežni, le v srčnih sferah živeči Meško! — Da! Takega miru je treba: miru v delu, v odpovedi! Tu smo vsi, kar nas je, na Meškovi strani. Tak mir je plodovit mir; ta mir ne pelje v nirvano, ki se je je tudi Meško alegorično otresel (stran 184.). Da pesnik pravi v zadnjem sestavku (stran 188.) naknadno, češ, zdaj ne išče miru in sreče več med šumnim svetom, mu tudi ne bomo prirekali. Vsak po svoje! Da se mir le ne prevrže v neplodno melanholijo ali v brezspolno sentimentalnost, sicer ga iščite kjerkoli; dokler je mir delo, tako dolgo ga bomo častili in mu žrtvovali.

Da Meškov mir ni otrplost, kaže tudi tisti njegov izraz, ki se nas je že „Ob tihih večerih“ prijel najbolj, t. j. „odpoved“ (stran 16., 59.), zlasti če je z njo združena ljubezen: „odpovedi polna ljubezen“; kdor njo zmaguje, ta ve, kako se priborjuje srčni mir, a priboril vendar ga ne bo nikdar. Dokler je odpoved, je ljubezen; ko je izvršena odpoved, tudi ljubezni ni več, a za njo se ne poraja mir, ampak otrplost. Naš pesnik pa stoji vedno in vedno na stališču odpovedi; zato je vse njegovo bitje hrepeneče, nemirno.

Sploh v vsej knjigi nekaj vre in vre; ne vemo še prav, kaj, a kipenje vidimo in slišimo. Vsega nam pesnik noče povedati (gl. stran 3.); dokaj več nam pa je le povedal nego „ob tihih večerih“. Nekoliko se razpršuje fantastno ozračje, ki je vanje doslej tako rad oblačil vsako svojo izpoved, da včasih nismo vedeli, je li namenjena za ta ali za kak drug svet. V naši knjigi je takih fantazmov dokaj manj in mi smo s tem zadovoljni; bili so res lepi, a včasih že tako, da niso bili

več lepi. V naši knjigi nam se je Meško bolj približal in zdaj nam podaje marsikje tudi ključ, da odpiramo vrata k njegovim prejšnjim spisom.

Zdaj vemo pozitivno, da temelji vse, kar nam piše, na osebnih doživljajih, zunanjih ali dušnih; prej smo često mislili le na študije. O ljubezni in nekaki zaljubljenosti je Meško n. pr. rad govoril in govori še rad, a to ljubovanje je bilo vedno nečloveško idealno in njega predmet so bila silfska ženska bitja z bajno krasnimi očmi in zlatimi laski, v polotroški dobi; mi nismo prav vedeli, kam ž njimi. Zdaj vemo, da je vse tiste nežne, naivno-nedolžne in vendar globokočutne prizore presojati s stališča najpoštenjše ljubezni, kar jih pozna svet, s stališča groteskno resne, tragično smešne, do skrajnosti verne, nezavestno plemenite „prve“ ljubezni, ljubezni polotroka, polmladeniča. Na tem motrišču stoječ, nam slika Meško take prizore. Motrišče mu je še zdaj isto, kakor pred toliko in toliko leti, a njegova osebnost je zdaj druga; zato se romantična luč vendarle ostro svetlika in razširja tudi gorkoto. Naša knjiga je morda že nagrobni spomenik temu ljubezenskemu miljeju; saj se nam kakor nalašč prikazuje v dveh izrazitih slučajih, kaj je naposled postalo iz onih toli oboževanih dekletec. Da pa Meško ni le suhoparen referent o tem dejstvu, to vemo že zanaprej; sicer bi ne bil naš Meško: v enem slučaju mu pravi dekle, znanka izza dijaških let (stran 57.): „Nekdaj bi mi govorili tako mehko, nekaj bi me gledali s takimi očmi . . . Morda bi bila danes drugačna . . .“. A pri neki drugi priliki bi molil k Madoni za deklo: „Stori čudež, usmiljenja polna, reši revo! Grešila je iz nevednosti in ljubezni.“ V teh dveh izjavah tiči dovršen košček razvoja: dve ideji sta, ki še morda postaneta plodoviti.

Da rabim tudi enkrat tehničen izraz: v pričujoči knjigi je dokaj realne vsebine, več, nego smo je bili doslej pri Mešku vajeni; tisti dijaki n. pr. v „Poglavju o Mimici“ so izborno posneti po življenju in sestavek „Ljudje“, ki nam kaže Meška celo kot satirika, je čisto realisten, a zdi se mi torzo.

Isti pa je ostal Meško v svojem burnem hrepenenju po mladosti; res so otroška leta lepa, a zdaj bolj moškemu koraku Meškovega že več ne pristoji neplodno hrepenenje, korakanje za otroško srečo, ki vendar temelji naposled v nerazsodnosti. — Ponavljajo se tudi še tožbe o lastni nesreči; a godbe na to struno ne slušamo več radi, odkar se je Meško omožatil; naj nam rajši predstavlja tiste, ki bi bili srečni, ako bi bili tako nesrečni, kakor je on. — Pretiravati se celo ne sme; na strani 162. neki mož obupno potoži: „Izgubil sem vse, kar mi je bilo ljubo in drago. V treh letih sem pokopal ženo in vse otroke. Danes sem položil zadnje dete v grob.“ Pesnik pravi na to: „Ista usoda je bila nekaj tudi — moj delež“, mi pa bi se mu radi nasmehnili, če je menil z vračajočim se potnikom res sebe . . .

V okviru ocene izčrpati bogato vsebino knjige, je nemogoče. Iskali smo le vezi s preteklostjo in znamenj za bodočnost, vse drugo naj opravijo bralci sami. — Jezik knjige je krasen, skoraj prebogati; Meško je v tem oziru še napredoval, dasi je stal že doslej na višini, kjer je popolnost doma.

Dr. Jos. Tomlinšek.

Leposlovna knjižnica. II. zvezek te knjižnice prinaša dve ruski povesti, in sicer „Stepni kralj Lear“, spisal Ivan Sergjejevič Turgenjev, poslovenil Fran J., in „Hiša ob Volgi“, spisal S. Stepnjak, prevel Josip Jurca. Na čelu zvezka se nahaja slika Turgenjeva. Cena: broš. 1 K 20 h, eleg. vez. 2 K 20, po pošti 8 h več. Naroča se v „Katoliški Bukvarni“ v Ljubljani.